

СТУДЕНТТЕРДИН КАЛЫПТАНЫШЫНДА ЖАНА ӨНҮГҮШҮНДӨ УНИВЕРСИТЕТТИН СПОРТТУК ЧӨЙРӨСҮНҮН РОЛУ

Кадымаев Жолдош Исмаилович-окутуучу ОшМПУ

РОЛЬ СПОРТИВНОЙ СРЕДЫ УНИВЕРСИТЕТА В ФОРМИРОВАНИИ И РАЗВИТИИ СТУДЕНТОВ

Кадымаев Жолдош Исмаилович-преподаватель ОшГПУ

Аннотация

Бул макалада учурдагы жогорку окуу жайында студенттерди тарбиялоонун маанилүү аспекти болгон дене тарбиясы каралган. Калктын саламаттыгынын деңгээлинин төмөндөшүнүн жалпы тенденциясы жүрүп жаткан мезгилде, компетенттүү, атаандаштыкка жөндөмдүү, өмүр бою өзүн-өзү өнүктүрүүгө жөндөмдүү инсанды даярдоодо өзгөчө роль жогорку окуу жайына берилет. Ушуга байланыштуу университеттеги спорттук чөйрөнүн эң маанилүү милдеттеринин бири болуп студенттердин мүмкүнчүлүктөрүн ийгиликтүү ишке ашыруу үчүн шарттарды түзүп берүү саналат. Ошондой эле, дүйнөлүк деңгээлде алып карасак, 2015-жылдын 25-сентябрында Бириккен Улуттар Уюмунун 193 мүчө-мамлекеттери 17 Туруктуу өнүгүү максаттарын кабыл алып аны ишке ашыруу боюнча 169 милдеттенмелерди алышкан. Туруктуу өнүгүү максаттарын 3-максаты “Жакшы ден соолук жана бакубаттуулук” – деп аталып, дени сак жашоо мүнөзүн камсыздоо жана бардык курактагы ар бир адамдын бакубаттуулугу үчүн көмөктөшүү милдети коюлган. Университеттин спорттук чөйрөсүнүн студенттердин калыптанышына жана өнүгүшүнө тийгизген таасирине байланыштуу изилдөөлөр жаштардын адаптация жана инсандык калыптануу процесстерин түшүнүүдө маанилүү роль ойнойт. Спорт студенттик жамааттын ишмердүүлүгүнүн негизги багыттарынын бири катары физикалык өнүгүүгө гана эмес, студенттердин социалдык көндүмдөрүн калыптандырууга, ден соолугун чыңдоого жана жалпы активдүүлүгүн жогорулатууга көмөктөшөт.

Түйүндүү сөздөр. университет, спорт чөйрөсү, студенттер, дене-тарбия, ден соолук.

Аннотация

Физическое воспитание является важным аспектом обучения студентов в современном высшем учебном заведении. В период, когда наблюдается общая тенденция к снижению уровня здоровья населения, высшему учебному заведению отводится особая роль в подготовке компетентной, конкурентоспособной, способной к саморазвитию личности на протяжении всей жизни. В связи с этим одной из важнейших задач спортивной среды в университете является создание условий для успешной реализации потенциала студентов. Также на мировом уровне 25 сентября 2015 года 193 государства-члена Организации Объединенных Наций приняли 17 целей в области устойчивого развития и взяли на себя 169 обязательств по его реализации. Один из целей устойчивого развития называется “Хорошее здоровье и благополучие” и ставит перед собой задачу обеспечить здоровый образ жизни и способствовать благополучию каждого человека всех возрастов. Исследования, касающиеся влияния университетской спортивной среды на формирование и развитие студентов, играют важную роль в понимании процессов адаптации и формирования личности молодых людей. Спорт как одно из основных направлений деятельности студенческого сообщества способствует не только физическому развитию, но и формированию у студентов социальных навыков, укреплению здоровья и повышению общей активности.

Ключевые слова. университет, спортивная среда, студенты, физическое воспитание, здоровье.

Abstract

Physical education is an important aspect of student education in modern higher education institutions. In the period when there is a general tendency to decrease the level of health of the population, the higher education institution has a special role in training a competent, competitive person capable of self-development throughout life. In this regard, one of the most important tasks of the sports environment at the university is to create conditions for the successful realization of the students' potential. Also, at the global level, on September 25, 2015, 193 member states of the United Nations adopted 17 goals in the field of sustainable development and undertook 169 commitments for their implementation. One of the goals of sustainable development is called "Good health and well-being" and aims to ensure a healthy lifestyle and promote the well-being of every person of all ages. Studies related to the influence of the university sports environment on the formation and development of students play an important role in understanding the processes of adaptation and personality formation of young people. Sports, as one of the main activities of the student community, contributes not only to physical development, but also to the formation of students' social skills, strengthening health and increasing general activity.

Киришүү

Спорт студенттердин жашоосунда алардын физикалык жана психикалык саламаттыгына, социалдык өнүгүүсүнө жана билим алуусуна таасир этет.

В.А Ясвиндин изилдөөлөрүндө берилгендей билим берүү мекемесинин спорттук чөйрөсү деп биз мейкиндик-предметтик жана социалдык чөйрөдө камтылган инсандын физикалык жана руханий калыптануусунун жана өзүн-өзү өнүктүрүүсүнүн ар кандай шарттарынын жана мүмкүнчүлүктөрүнүн жыйындысын түшүнөбүз [1]. Спорттук чөйрөнүн түзүмүндө психологиялык мамилеге ылайык биз субъекттерди (педагогдор, окуучулар ж. б.), мейкиндик-предметтик (физикалык чөйрө), социалдык-коммуникативдик (социалдык өз ара аракеттенүү) жана мазмундук-технологиялык (тарбия берүүчү процесс) компоненттерди бөлүп карайбыз. Билим берүү мекемесинин спорттук чөйрөсү дене тарбиясынын субъекттери тарабынан түзүлөт жана өз ара байланышкан жана өз ара көз каранды компоненттердин диалектикалык биримдигин түзөт, мында ар бир субъект өзүнүн ишмердүүлүгүн программаларды жана технологияларды, мейкиндик жана предметтик элементтерди колдонуу менен, түзүлгөн коомдук мамилелердин шартында жүзөгө ашырат [1].

Университеттерде спорттук чөйрө өзгөчө мааниге ээ, анткени ал студенттердин калыптанышына жана өнүгүүсүнө көмөктөшөт, аларга академиялык жактан гана эмес, спортто жана андан тышкары ийгиликтерге жетүүгө жардам берет. Университеттин спорттук чөйрөсүндө студенттер спорттук көндүмдөргө гана эмес, командада иштөө, лидерлик, өзүн-өзү тарбиялоо жана убакытты башкаруу боюнча баалуу көндүмдөргө ээ болушат. Студенттик спорт федерациялары жана клубдары кызыкчылыктарды өнүктүрүүгө, тажрыйба алмашууга жана ар кандай факультеттердин студенттеринин ортосундагы достук байланыштарды чыңдоого жагымдуу шарттарды түзөт. Белгилей кетчү жагдай, акыркы убактарда көпчүлүк окумуштуулар жана педагогдор студент жаштардын дене тарбия боюнча даярдыгы начарлап анын натыйжасында алардын саламаттыгынын олуттуу төмөндөп баратканын белгилешүүдө. Мындай терс тенденция дене тарбия боюнча окуу процессинин натыйжалуулугунун жетишсиздиги, студенттердин көпчүлүк бөлүгүндө сергек жашоо мүнөзүнүн көндүмдөрүнүн төмөн баалуулугу, адамдардын дене тарбия-спорттук иштин өздөрү тандаган формаларында жөндөмдүүлүктөрүн көрсөтүүгө жана өнүктүрүүгө көмөктөшүүчү инсандык-дифференцияланган мамиленин жоктугу менен байланыштуу деп эсептешет [2].

Жогорудагы маселелерден улам өлкөдө сергек жашоону өздөштүрүү максатында президентибиз тарабынан 2021-жылдын 29-январында “Инсандын руханий-адеп-ахлактык өнүгүүсү жана дене тарбиясы жөнүндө” жарлыгы чыгып, билим берүү мекемелерине дене тарбия жана спорт каражаттары аркылуу өсүп келе жаткан муундун жарандык-патриоттук тарбиясын жогорулатуу тапшырмалары коюлган.

Биздин изилдөөбүзүн максаты студент жаштардын калыптанышында жана өнүгүшүндө Ош мамлекеттик педагогикалык университетинин спорттук чөйрөсүнүн ролун аныктоо болуп саналат. Спорттун студенттерге тийгизген таасиринин негизги аспектилери каралат, ошондой эле университеттерде спорттук иш-чараларды уюштуруу боюнча практикалык сунуштар берилет.

Изилдөө усулдары

Изилдөөбүздүн максатына жетүү үчүн колдонулган усулдардын жыйындысы төмөнкүлөрдү камтыды: илимий-методикалык адабияттардын теориялык анализи жана маалыматтарын жалпылоо; ОшМПУнун дене тарбия-спорттук ишмердүүлүгүнүн кеңири спектрин практикалык талдоо. Студенттерди тарбиялоодо жана өнүктүрүүдө ЖОЖдун спорттук чөйрөсүнүн ролун изилдөө А. Мырсабеков атындагы Ош мамлекеттик педагогикалык университетинин Дене тарбия факультетинде жүргүзүлдү.

Изилдөөнүн жыйынтыктары жана аларды талкуулоо

Студенттерди тарбиялоодо жана өнүктүрүүдө дене тарбия-спорттук ишмердүүлүктүн таасирин чагылдырган заманбап адабий булактар изилденди.

Өсүп келе жаткан муундун ден соолугунун начарлашы жана студенттердин физикалык даярдыгынын начардыгы педагогикалык жогорку окуу жайдагы болочок мугалимдеринин кесиптик даярдыгына жаңы талаптарды алдын ала белгилейт, бул жалпы билим берүүчү мектептердин болочок мугалимдеринин дене тарбия жана спорт жаатында сабаттуулугун жогорулатуу зарылдыгы менен шартталган. Акыркы убакта дене тарбиянын жана спорттун проблемаларын изилдеп жаткан окумуштуулардын саны барган сайын көбөйүп, дене тарбиясынын теориясынын жана методологиясынын мазмунун дене тарбиянын жана спорттун руханий-психологиялык аспектилерин ачып бере турган илимий материалдар менен толукталып, педагогикалык жогорку окуу жайында студенттердин калыптанышында жана өнүгүшүндө спорттук чөйрөнүн ролу боюнча изилдөөлөр уланууда.

А. Мырсабеков атындагы Ош мамлекеттик педагогикалык университети дене тарбия жана спорт менен машыгуу үчүн заманбап материалдык-техникалык базаны түптөөгө ар дайым аракет кылып келүүдө (1-2-сүр.).

1-сүрөт. Спорттук аянтчалар.

2-сүрөт. ОшМПУнун эмгек жамааты ден соолук күнүнө карата көнүгүү жасоо учурунда

Заманбап кесиптик спорттук жабдуулар менен жабдылган окуу-спорт комплексинде студенттер сабакта жана сабактан тышкары учурда спорттун командалык жана күжүрмөн түрлөрү менен машыгууларды жүргүзүшүүдө. Дене тарбия сабагынын алкагында студенттерге дене тарбия сабактарын уюштуруу, сергек жашоо образы, дене тарбия көнүгүүлөрү боюнча лекциялар жана маектер өткөрүлөт. Ошону менен бирге эле студенттер дене тарбия жана спорт менен системалуу түрдө гана алектенбестен, массалык ден соолукту чыңдоо иштерин уюштуруу көндүмдөрүнө ээ болууга, келечектеги кесибин эске алуу менен эмгекти уюштуруу системасында дене тарбия жана спорт каражаттарын кеңири жана активдүү пайдаланууга мүмкүнчүлүк алышат.

Дене тарбия сабактарында студенттерге дене тарбиянын мааниси түшүндүрүлөт, ден соолугунун абалын жана кесиптик ишин эске алуу менен ден соолукту чыңдоо процессин туура уюштуруу, өзүнүн дене бой абалын жана функционалдык мүмкүнчүлүктөрүн тийиштүү деңгээлде сактоо жөнүндө билим берилет. Лекция-аңгемелешүүлөрдүн мазмуну дене тарбия каражаттары менен саламаттыктын абалынын начарлашын алдын алууга карата заманбап ыкмалар жөнүндө, сергек жашоо образынын курамдык бөлүгү катары кыймыл режими жөнүндө атайын маалыматтарды камтыйт.

Дене тарбия факультетинде ден соолукту чыңдоого, физикалык жөндөмдүүлүктөрүн ар тараптуу жана гармониялуу өнүктүрүүгө, эффективдүүлүктү жана окуудагы жетишкендиктерди жогорулатууга багытталган сергек жашоо образын жайылтуу багытында көптөгөн иштер аткарылууда. Ар жылы университетке жаңыдан келген биринчи курстун студенттери үчүн спорттун волейбол, футбол түрлөрү боюнча мелдештер уюштурулат. Бул мелдештин жүрүшүнүн негизинде университеттин курама командасы үчүн спортсмендер тандалып турат.

Биздин студенттер дене тарбия факультетинин 5 спорт секцияларында спорттун 8 түрү боюнча машыгышат, алардын арасында: бокс, күрөш, күжүрмөн самбо, эрежесиз уруш түрлөрү, тогуз коргол, волейбол, ж.б. Жатаканада жашаган студенттер арасында спорттук-массалык иш-чаралар жана спорттун ар кандай түрлөрү боюнча факультеттер арасында университеттин биринчилиги үзгүлтүксүз өткөрүлүп турат.

Биз жүргүзгөн изилдөөлөр көрсөткөндөй, университеттик комплекстин шарттары студенттердин ишмердүүлүгүнүн формаларына да, мазмунуна да олуттуу өзгөрүүлөрдү киргизет: студенттердин баалуулук багыттары динамикалуу түрдө өзгөрүүдө, жаңы билим берүү маданияты калыптанууда. Университетинин спорт менен машыгып шаардык, облустук жана республикалык деңгээлдерде спортто жакшы көрсөткүчтөргө жетишкен студенттердин

сабактардагы көрсөткүчтөрү да бир топ жогору экендигине күбө болдук (3-сүр.). Атап айтсак спортсмен студенттердин гуманитардык жана социалдык-экономикалык сабактар боюнча АВН маалымат системасындагы орточо баллы-85 балл, табигый математикалык сабактар боюнча 72 балл, кесиптик сабактарда 87,5 балл көрсөткүчтөрүн беришкен.

3-сүрөт. Спортсмен студенттердин сабактагы жетишкендиктери.

Изилдөө университеттин спорттук чөйрөсү студенттердин физикалык ден соолугун калыптандырууда, командалык духту өнүктүрүүдө, тартипти жана өзүн-өзү тарбиялоодо, ошондой эле студенттердин социалдашуусуна жана академиялык жетишкендиктерин жогорулатууда негизги ролду ойной турганын көрсөттү. Спорт менен машыккан студенттер академиялык көрсөткүчтөрү, баарлашуу жөндөмү жогору жана көйгөйлөрдү натыйжалуу чече алышат.

Корутунду

Студенттерди калыптандырууда жана өнүктүрүүдө университеттин спорттук чөйрөсү маанилүү. Бул чөйрө студенттердин физикалык жана психологиялык саламаттыгын чындайт, социалдык шык-жөндөмдөрүн өнүктүрүүгө, университетте жана университеттен тышкары ийгиликтерге жетишүүгө жардам берет. Университетте спорттук иш-чаралардын туура уюштурулушу студенттердин профессионалдык жана инсандык өсүүсүнө алып келүүчү жагымдуу шарттарды түзүүгө мүмкүндүк берет.

Жогорку окуу жайларында дене тарбия боюнча окуу-тарбия процессинин актуалдуу милдеттеринин бири студенттерди өздөрүнө жаккан жана алардын физикалык жана функционалдык мүмкүнчүлүктөрүнө ылайык келген физикалык көнүгүүлөрдү жасоого кызыктыруу, алардын физикалык жана функционалдык мүмкүнчүлүктөрүн жайылтууга салым кошуу экендигин бүгүнкү күндүн реалдуулугу көрсөтүп турат.

Практикалык сунуштар

Изилдөөнүн жыйынтыгы боюнча университеттин спорттук чөйрөсүнүн натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн бир нече практикалык сунуштарды аныктоого болот:

1. Спорттук имараттардын жана залдардын инфраструктурасын өнүктүрүүнү мындан ары да улантуу;
2. Спорттук иш-чараларды жана мелдештерди үзгүлтүксүз өткөрүү;
3. Студенттик спорттук клубдарды жана секцияларды колдоо;
4. Окуу процессинин алкагында дене тарбия сабактарын өткөрүү;

5. Университетте студенттик спорттун статусун жогорулатуу.

Пайдаланган адабияттардын тизмеси

- свин В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию. М., 2001. 365 с.
- аврилик, М. В. Поиск путей повышения эффективности физического воспитания студентов / М. В. Гаврилик // Здоровье для всех. – Пинск: ПолесГУ, 2016. – № 2. – С. 21-24.
- узина Г. К., Валиуллина И.О. Роль физической культуры и спорта в духовном воспитании личности // Актуальные исследования. – 2020. – № 4 (7) – С.62-64
- ковлев А.Н., Врублевский Е.П., Севдалев С.В. Потребностно-мотивационные особенности физкультурно-спортивной деятельности студенток различных вузов. / Сборник научных статей. К 70-летию факультета физической культуры. – Гомель. – 2019. – С.224-228.
- ндрюшенко Л. Б. Спортивно-ориентированная технология обучения студентов по предмету «Физическая культура» // Теория и практика физической культуры. – 2002. – № 2. – С. 47–
- иноградов П. А. Социокультурные аспекты пропаганды ЗОЖ, физической культуры, олимпизма // Социокультурные аспекты физической культуры и ЗОЖ.– М.: Советский спорт, 1996. – С. 21–31.